

การเปรียบเทียบและวิเคราะห์พิธีราชาภิเษกในคติอินเดียและไทย

พิธีราชาภิเษกในคติอินเดียและคติไทย ดังที่กล่าวมาแล้วในบทก่อน มีส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันในแต่ละชั้นตอนของพิธี ดังนี้คือ

ก. การเปรียบเทียบและวิเคราะห์ส่วนที่คล้ายคลึงกันและส่วนที่แตกต่างกันในชั้นเตรียมพิธี

ในชั้นเตรียมพิธีมีส่วนที่คล้ายคลึงกันและส่วนที่แตกต่างกันดังนี้

1. ส่วนที่คล้ายคลึงกัน มีการเตรียมน้ำอภิเษกที่จะใช้ในพิธี และมีการทำพิธีเช่นสรงน้ำที่จะใช้เป็นน้ำอภิเษกเหมือนกัน คือ ในพิธีอภิเษกนियะของอินเดีย นั้น เมื่อพราหมณ์รวบรวมน้ำอภิเษกมาแล้ว จะทำพิธีเช่นสรงน้ำอภิเษกเหล่านั้น ส่วนในพระราชพิธีราชาภิเษกของไทย เมื่อตักน้ำจากแม่น้ำสายสำคัญของประเทศ และจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่จะใช้เป็นน้ำอภิเษกแล้ว จะนำไปทำพิธีเสกเป็นน้ำพระพุทธมนต์ที่พุทธเจดีย์สถานและวัดสำคัญต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า น้ำอภิเษกที่ใช้ในพระราชพิธีราชาภิเษกทั้งในคติอินเดียและคติไทยเป็นน้ำอภิเษกที่ต้องผ่านการทำให้ศักดิ์สิทธิ์ก่อนตามคติของแต่ละฝ่าย ส่วนน้ำอภิเษกที่ใช้นั้นมีความคล้ายคลึงกัน เฉพาะลักษณะของน้ำอภิเษกเท่านั้น คือมีลักษณะเป็นน้ำเหมือนกัน กล่าวคือ น้ำอภิเษกในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดีย (ในพิธีอภิเษกนियะ) นั้นเป็นน้ำชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ส่วนน้ำอภิเษกในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติไทย เป็นน้ำจากแม่น้ำสายสำคัญของประเทศ เป็นน้ำจากบ่อ และเป็นน้ำจากสระ ซึ่งมีลักษณะเป็นน้ำเหมือนกัน ส่วนที่คล้ายคลึงกันอีกอย่างหนึ่งคือ มีการเตรียมถังไม้มะเคื้อไว้เพื่อใช้เป็นที่ประทับของพระราชาทอนดวยการรดน้ำอภิเษกเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุที่ว่าตามคติความคิดของอินเดีย ถังมะเคื้อเป็นต้นไม้ที่ประทับของเทพเจ้า และพระมหากษัตริย์ไทยทรงอยู่ในฐานะสมมติเทพ ดังนั้นจึงใช้ถังไม้มะเคื้อเป็นที่ประทับ

ของพระราชาเช่นเดียวกัน

2. ส่วนที่แตกต่างกัน ถึงแม้ว่าในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดีย (พิธีอภิเษกนิยะ) และพระราชพิธีราชาภิเษกในคติไทยนั้น ลักษณะของน้ำอภิเษกจะเป็นน้ำเหมือนกัน แต่ก็ยังคงมีความแตกต่างกันในเรื่องแหล่งที่มาของน้ำอภิเษกเหล่านั้น และชนิดของน้ำอภิเษก กล่าวคือ น้ำอภิเษกในพิธีอภิเษกนิยะ เป็นน้ำจากแม่น้ำสรัสวตี คือน้ำที่อยู่ค้ำหน้าและค้ำหลังของปราสาทอิศวรหรือน้ำที่กำสัโหด น้ำที่ไหลทวนสายน้ำ น้ำในแคว น้ำทะเล น้ำในแอ่งน้ำวน น้ำในทะเลสาบที่สงบนิ่ง ไม่น้ำรินและต้องแสงอาทิตย์ น้ำฝนที่ตกลงมาและแตกออก น้ำที่อยู่ในถัง น้ำในบ่อ หยกน้ำ น้ำผึ้ง น้ำคร่ำของแม่โคตัวที่เพิ่งคลอดลูก น้านม เนยใส และละของน้ำที่ส่องแสงอาทิตย์ น้ำอภิเษกในพิธีปุณรภิเษก มีส่วนประกอบคือนมเปรี้ยว น้ำผึ้ง เนยใส น้ำฝนที่ตกลงมาขณะแตกออก ต้นหญ้าอ่อน หน่อต้นข้าวสุรา และหญ้าแพรก น้ำอภิเษกในพิธีโชนทรมหาภิเษกมีส่วนประกอบคือ ผลโทร ผลมะเคื่อ ผลโพิ ผลโพิทะเล หน่ออ่อนของต้นข้าว หน่ออ่อนของต้นข้าวใหญ่ หน่ออ่อนของเมล็ดประยงค์ หน่ออ่อนของต้นข้าวบาร์เลย์ นมเปรี้ยว น้ำผึ้ง เนยใส และน้ำฝนที่ตกลงมาขณะแตกออก ส่วนน้ำอภิเษกในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติไทย เป็นน้ำจากแม่น้ำสายสำคัญของประเทศ และจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ซึ่งนำไปทำพิธีเสกที่พุทธเจดีย์สถานและวัดสำคัญต่าง ๆ เพื่อให้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ จะเห็นได้ว่าส่วนประกอบของน้ำอภิเษกของไทยนั้นเป็นน้ำเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีสิ่งอื่นเจือปน แต่น้ำอภิเษกของอินเดียจะมีสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากน้ำเช่น น้ำผึ้ง น้านม เนยใส นมเปรี้ยว หีชนิดต่าง ๆ และผลไม้นชนิดต่าง ๆ

น้ำอภิเษกที่แตกต่างกันนี้ แสดงให้เห็นความแตกต่างในเรื่องคติความคิดและความเชื่อที่เกี่ยวกับความสำคัญของแต่ละส่วนประกอบต่าง ๆ ของน้ำอภิเษกในคติอินเดียและคติไทย กล่าวคือ คติความคิดเกี่ยวกับความสำคัญของน้ำอภิเษกในคติ

สัมภาษณ์ พราหมณ์อุรุกินทร์ วิริยะบุรณะ, พราหมณ์พิธี, 7 สิงหาคม

อินเดียอยู่ที่การให้ความสำคัญแก่น้ำทุกชนิด คือจะรวบรวมน้ำทุกชนิดที่มีอยู่มาเป็นน้ำอภิเษกรวมทั้งให้ความสำคัญแก่แม่โคซึ่งถือว่าเป็นเพศแม่ และเป็นสัตว์ที่ให้ประโยชน์มากมายแก่มวลมนุษยชาติ ดังนั้นจึงนำเอาสิ่งที่ได้จากแม่โคมาเป็นส่วนประกอบของน้ำอภิเษกด้วยคือ ในพิธีปุณรภิเษกและพิธีโชนทรมหาภิเษกนั้นใช้น้ำเนยใสและนมเปรี้ยวเป็นส่วนหนึ่งของน้ำอภิเษกเหมือนกัน ส่วนในพิธีอภิเษกนियะนั้นใช้น้ำนม เนยใส และน้ำคร่ำของแม่โคตัวที่เพิ่งคลอดลูกเป็นส่วนหนึ่งของน้ำอภิเษก นอกจากนี้แล้วยังให้ความสำคัญแก่พืชชนิดต่าง ๆ และผลไม้ชนิดต่าง ๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ของความสดชื่น ความเจริญเติบโต การให้กำเนิดและความเป็นเจ้า เช่น กัญญาอ่อน หน่อต้นข้าว ผลไทร ผลโพ ผลโพทะเล และหญ้าแพรก เป็นต้น ส่วนคติความคิดเกี่ยวกับความสำคัญของน้ำอภิเษกของไทยนั้นจะอยู่ที่การให้ความสำคัญแก่แหล่งน้ำ คือจะสกัดน้ำจากแม่น้ำสายสำคัญของประเทศมาเป็นน้ำอภิเษก และจะอยู่ที่คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำในแหล่งต่าง ๆ ว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคล และจะนำน้ำเหล่านั้นมาเป็นน้ำอภิเษก ความสำคัญของน้ำอภิเษกของไทยนอกจากนี้จะอยู่ที่การนำน้ำอภิเษกจากแหล่งน้ำต่าง ๆ เหล่านั้นมาทำพิธีเสกทางคหิพุทธศาสนาที่พุทธเจดีย์สถานและวัดสำคัญต่าง ๆ เป็นน้ำพระพุทธรูปเพื่อให้เกิดศักดิ์สิทธิ์และบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

ถึงแม้ว่าน้ำอภิเษกที่ใช้นั้นในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียและไทยจะแตกต่างกัน แต่น้ำอภิเษกที่ใช้นั้นในพระราชพิธีราชาภิเษกของไทยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีน้ำจากบึงจุมพานที่ของอินเดีย คือน้ำจากแม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำมทิว แม่น้ำอจิรวดี และแม่น้ำสรภู เจือปนอยู่ด้วย แสดงให้เห็นว่าไทยให้ความสำคัญแก่น้ำจากแม่น้ำสายสำคัญทั้งห้าของอินเดีย ส่วนน้ำอภิเษกในคติอินเดียนั้นไม่ได้มีน้ำจากแม่น้ำทั้งห้าเหล่านี้เลย

ส่วนที่แตกต่างกันในชั้นเตรียมพิธีต่อไปนี้จะเป็นส่วนที่มีในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียเท่านั้น คือ การเตรียมบาตรไม้มะเคื่อหรือขันไม้มะเคื่อ บาตรไม้โพทะเล บาตรที่ทำด้วยรากต้นไทร บาตรไม้โพ เพื่อใส่น้ำอภิเษก นอกจากนี้มีการเตรียมกึ่งไม้มะเคื่อเพื่อใส่คลุมพระองค์ก่อนถวายน้ำอภิเษก ในพิธีเสด็จจากกึ่งลงบนกึ่งไม้มะเคื่อและในพิธีที่พระราชทรงชอนกึ่งมะเคื่อไว้ และทรงแตะกึ่งมะเคื่อที่พระองค์ทรงชอนไว้ภายหลัง ส่วนการเตรียมพิธีดังกล่าวต่อไปนี้จะเป็นส่วนที่มีในพระราชพิธี

ราชาภิเษกในคติไทยเท่านั้น คือ การจารึกพระสุพรรณบัฏ การจารึกดวงพระบรมราชสมภพ การแกะพระราชนิพนธ์ การแต่งตั้งเครื่องบรมราชาภิเษกบนพระแท่นมณฑล การเตรียมจัดสถานที่สำหรับพระราชพิธีซึ่งมีพระมณฑปพระกระยาสนาน พระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ พระที่นั่งภัทรบิฐ และโรงพระราชพิธีพราหมณ์

พิธีในชั้นเตรียมพิธีที่แตกต่างกันนี้ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในเรื่องคติความคิดและขนบธรรมเนียมประเพณีของอินเดียและไทย แต่ถึงแม้ว่าไทยไม่ได้รับพิธีกรรมในชั้นเตรียมพิธีบางพิธีมาก็ตาม แต่พิธีของไทยก็ยังคงแฝงเอาพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องในพิธีกรรมของไทยด้วย เช่น มีพราหมณ์เป่าสังข์ขณะที่จารึกพระสุพรรณบัฏ ดวงพระราชนิพนธ์ และแกะพระราชนิพนธ์ และเมื่อการจารึกเสร็จเรียบร้อยแล้วพราหมณ์เป็นผู้หลั่งน้ำสังข์ และเจิมแผ่นพระสุพรรณบัฏ ดวงพระราชนิพนธ์และพระราชนิพนธ์ นอกจากนี้แล้วยังมีโรงพระราชพิธีพราหมณ์ไว้สำหรับทำพิธีทางศาสนาพราหมณ์ ภายในโรงพระราชพิธีจะมีโต๊ะทองไว้สำหรับตั้งรูปพระเป็นเจ้าของพราหมณ์ และมีโต๊ะสำหรับตั้งเทวดานพเคราะห์ที่โต๊ะสำหรับตั้งเบญจคัพย์ และมีหม้ออัญชลีและเตาโหมกัญท์

ข. การเปรียบเทียบและวิเคราะห์ส่วนที่คล้ายคลึงกันและส่วนที่แตกต่างกันในชั้นพิธีเบื้องต้น

ชั้นพิธีเบื้องต้นในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียและคติไทยไม่มีส่วนที่คล้ายคลึงกัน มีแต่ส่วนที่แตกต่างกันดังนี้คือ พิธีเบื้องต้นในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดีย (พิธีอภิเษกนิยะ) มีการบูชาวงสรวงน้ำโสม การถวายเครื่องพลีกรรมแก่เทวดา การเข่นสรวงน้ำอภิเษก การเข่นสรวงเครื่องพลีกรรมแก่ปถุณี การกรอน้ำอภิเษกให้วิสุทธีด้วยเครื่องกรอง การแต่งองค์พระราชาด้วยพระภูษา 3 ชุด การเสด็จลงทรงสยาน การชิงสายธนูและการถวายศร 3 ดอกแก่พระราชา การสวดบทสวดอาวิท การเสด็จไปยังทิศทั้งหลาย การวางตะกั่วไว้ทางด้านหลังของหนังสือโศกรัง และการวางทองคำไว้ที่ใต้พระบาทและบนพระเศียรพระราชา ส่วนพิธีเบื้องต้นในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติไทย มีการเจริญพระพุทธมนต์ตั้งน้ำวงค้าย (เริ่มมีเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) การจุดเทียนชัย การ

เจริญพระพุทธมนตร์ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และการประกาศการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (เริ่มมีเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนั้นเรียกว่า ประกาศเทวดา) ถึงแม้ว่าพิธีประกาศการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนี้จะไม่มีการพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียก็ตาม แต่พิธีนี้ยังคงแฝงคติพราหมณ์อยู่ คือ มีการกล่าวอัญเชิญเหล่าเทวดาและเหล่าเทพเจ้าให้มาร่วมประชุมพร้อมกันเพื่อเป็นสักขีพยานในงานพระราชพิธีราชาภิเษก

นอกจากนี้ในระหว่างการเจริญพระพุทธมนตร์ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของไทยนั้นจะมีพิธีพราหมณ์ด้วย กล่าวคือ ฝ่ายพราหมณ์ก็จะทำพิธีทามลัทธิพราหมณ์ คือ มีการถวายน้ำพระมหาสังข์ มีการถวายใบไม้มงคล คือ ใบมะม่วง ใบทอง และใบตะขบ ให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบังคพระองค์ ถือว่าเป็นการบังคดวงภยันตราย อุบัติวันตรายและโรคันตรายให้แผ้วพ้นจากพระองค์ แล้วพราหมณ์ก็นำใบไม้เหล่านี้ไปกระทำศาสตร์ปฤยาชุบโหมเพลิงที่โรงพระราชพิธีพราหมณ์

การถวายใบไม้มงคลให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบังคพระองค์นี้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียก็ตาม แต่พิธีนี้ก็มีส่วนที่คล้ายคลึงกับพิธีหนึ่งในชั้นพิธีเบื่องปลายของพิธีอภิเษกนียะ กล่าวคือ ในพิธีอภิเษกนียะนั้นหลังจากการถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาแล้ว พราหมณ์จะตีพระราชาที่พระปฤษฎางค์ด้วยไม้เรียวอย่างเบา ๆ ซึ่งมีความหมายว่า พระราชาจะทรงได้รับการยกเว้นจากทัณฑ์โทษ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าไทยรับเอาความคิดในเรื่องนี้มาจากอินเดีย แต่นำมาดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย กล่าวคือ ในวัฒนธรรมไทยนั้นไม่มีผู้ใดสามารถจะตีพระราชาได้ ดังนั้นจึงเปลี่ยนมาใช้ใบไม้มงคลบังคพระองค์แทนการตีด้วยไม้เรียว

ค. การเปรียบเทียบและวิเคราะห์ส่วนที่คล้ายคลึงกันและสิ่งที่แตกต่างกันในชั้นการทำพิธี

ชั้นการทำพิธีในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียและคติไทยมีส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันดังต่อไปนี้

1. ส่วนที่คล้ายคลึงกัน ในชั้นการทำพิธีมีส่วนที่คล้ายคลึงกันคือ การถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชา ซึ่งในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติไทยจะมีการ

ถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาเป็นจำนวน 3 ครั้งด้วยกันคือ ครั้งแรก เป็นการทรงพระมุขอภิเษกโดยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวิกน้ำในพระเศวตฉัตรเป็นน้ำพระพุทธมนต์ลือพระเจ้า การทรงพระมุขอภิเษกนี้แสดงว่าพระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นพุทธมามกะก่อนอื่นใด และได้ทรงทำความบริสุทธิ์ในพุทธศาสนาให้แก่พระองค์เองด้วยการทรงพระเจ้ายกน้ำพระพุทธมนต์¹ ครั้งที่สอง เป็นการทรงสหัสธารา น้ำสหัสธารานี้เป็นน้ำจากแม่น้ำสายสำคัญของประเทศและจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ผ่านการทำพิธีเสกแล้ว น้ำสหัสธารานี้จะบรรจุอยู่ในถังซึ่งซ่อนไว้บนยอดพระมณฑปพระกระยาसनแล้วไขน้ำลงทางม้วนนาฬิกาทำด้วยเงิน เมื่อเจ้าพนักงานไขน้ำสหัสธารา น้ำก็จะไหลลงสู่พระองค์ เป็นการทรงทั้งพระองค์ ครั้งที่สาม เป็นการถวายการรดน้ำอภิเษกโดยสมเด็จพระสังฆราชขึ้นถวายน้ำพระครอบพระกริ่งซึ่งเป็นน้ำพระพุทธมนต์ แสดงให้เห็นความสำคัญของประมุขทางศาสนจักรที่มีต่อประมุขทางอาณาจักร โดยการที่ได้เป็นผู้ขึ้นถวายการรดน้ำอภิเษกเป็นคนแรกซึ่งเท่ากับว่าประมุขทางศาสนจักรมีความสำคัญและมีอำนาจในการสถาปนาประมุขทางอาณาจักร ต่อมาพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ขึ้นถวายน้ำพระพุทธมนต์ด้วยพระเต้าเจ้าพนักงานภูษามาลาถวายน้ำพระมหาสังข์ เจ้าหน้าทีพระราชพิธีผู้ใหญ่ถวายน้ำพระพุทธมนต์ในพระครอบและพระเต้าต่าง ๆ และพราหมณ์ขึ้นถวายน้ำพระมหาสังข์และน้ำเทพมนต์ในพระเต้าเบญจคัพย์ ซึ่งได้ทำไว้เมื่อโหมกฤษฏ์ตอนเริ่มพระราชพิธี การที่พราหมณ์ขึ้นถวายน้ำพระมหาสังข์และน้ำเทพมนต์ในพระเต้าเบญจคัพย์เป็นคนสุดท้าย จึงเท่ากับว่าพราหมณ์ได้ถวายอภิเษกให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระเป็นเจ้าของพราหมณ์หรือทรงเป็นเทวราชตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป²

การถวายการรดน้ำอภิเษกซึ่งแบ่งเป็น 3 ครั้งนี้ มีส่วนคล้ายคลึงกับพิธีอภิเษกนียะในคติอินเดีย กล่าวคือ ในพิธีอภิเษกนียะจะมีการถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาเป็นจำนวน 3 ครั้ง ดังนี้คือ ครั้งแรกเป็นการเสด็จทรงสนานของพระราชา พิธีนี้เป็นพิธีหนึ่งในชั้นพิธีเบื้องต้นก่อนพิธีถวายการรดน้ำอภิเษก ครั้งที่สองเป็นพิธีถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชา โดยมีพราหมณ์ พระบรมวงศานุวงศ์

¹ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, "สังคมไทย" ใน ลักษณะไทยเล่ม 1-ภูมิหลัง, ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 29.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

เหล่าราชันย์ผู้เป็นพระสหาย และพวกไวศยะ เป็นผู้ถวายการรดน้ำอภิเษก ครั้งที่สาม เป็นการชะโลมน้ำอภิเษกทั่วพระองค์ด้วยเขากวางค่า

ถึงแม้ว่า การถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาในคติอินเดียและคติไทย จะมีจำนวน 3 ครั้งเหมือนกันก็ตาม แต่ลักษณะการถวายการรดน้ำอภิเษกแต่ละครั้ง และช่วงเวลาที่ทำพิธีแต่ละครั้งนั้นแตกต่างกัน กล่าวคือ การถวายการรดน้ำอภิเษกในคติไทยนั้น ครั้งแรกจะเป็นการสงพระมูรธาภิเษก ครั้งที่สอง เป็นการสงสหัสธารา ครั้งที่สาม เป็นการถวายการรดน้ำอภิเษกและเป็นพิธีที่กระทำต่อเนื่องกันไม่ได้เว้นระยะห่างเหมือนในคติอินเดีย ซึ่งครั้งแรกเป็นการสงสนาม ครั้งที่สอง เป็นการถวายการรดน้ำอภิเษก และครั้งที่สาม เป็นการชะโลมน้ำอภิเษกทั่วพระองค์ และเป็นพิธีที่กระทำไม่ต่อเนื่องกันเว้นระยะห่างกันมาก

ส่วนที่คล้ายคลึงกันอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้ถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียและคติไทยนั้น ผู้ถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาได้แก่ พราหมณ์และพระบรมวงศานุวงศ์ เช่นเดียวกัน

ส่วนที่คล้ายคลึงกันนอกจากนี้ก็คือ การเสด็จประทับบนตั้งไม้มะเดื่อตอนถวายการรดน้ำอภิเษก กล่าวคือ ในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติไทยนั้น พระราชาเสด็จประทับบนตั้งไม้มะเดื่อตอนถวายการรดน้ำอภิเษก เช่นเดียวกับในพิธีปูนภิเษกและพิธีไอนทรมหาภิเษกในคติอินเดีย

2. ส่วนที่แตกต่างกัน ถึงแม้ว่าส่วนที่คล้ายคลึงกันของชั้นการทำพิธีคือการถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชา แต่รายละเอียดปลีกย่อยบางประการของขั้นตอนการถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียและคติไทยยังมีส่วนที่แตกต่างกันอยู่ ดังนี้คือ

ในพิธีปูนภิเษกนั้น เมื่อถึงวันถวายการรดน้ำอภิเษก พระราชาจะเสด็จไปประทับบนตั้งไม้มะเดื่อ แต่ก่อนที่พระราชาจะเสด็จขึ้นประทับบนตั้ง พระองค์จะทรงท่องมนตร์อัญเชิญปวงเทพเจ้าให้เสด็จขึ้นประทับบนตั้งก่อนพระองค์ และเมื่อพระราชาเสด็จขึ้นประทับบนตั้งแล้ว ก่อนที่พราหมณ์จะถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระองค์ พราหมณ์จะกราบบังคมทูลให้พระองค์ทรงสวดบทสวดที่พรรณนาถึงสันติสุขของหมู่ชนเทพ

ก่อน แล้วจึงถวายการรคน้ำอภิเษกด้วยบทสวด 3 บทที่ขึ้นกันว่า "อิมมา อาปะ คิวทมาะ"
และด้วยมนตร์ในคัมภีร์ขุรเวทที่ขึ้นกันว่า "เทวสุย ชุวา" และด้วยการเปล่งถ้อยคำว่า
"ภุร ภุร และ สุร"

ในพิธีโอนทรมทอภิเษก การทำพิธีจะเริ่มด้วย การทำน้ำอภิเษก การสวด
นลองค์ไม้มะเคื่อ แล้วต่อมาด้วยการที่พราหมณ์กราบบังคมทูลให้พระราชาเสด็จขึ้น
ประทับบนกิ่งไม้มะเคื่อด้วยบทสวดอัญเชิญหวยเทพกลุ่มต่าง ๆ ให้เสด็จขึ้นประทับบนกิ่ง
ก่อนพระองค์ ก่อจากนี้พระราชาจะเสด็จขึ้นประทับบนกิ่งไม้มะเคื่อ เหล่าราชกรรตุ
จะกล่าวสรรเสริญพระราชาด้วยการประกาศดัง ๆ และถวายพระพรแด่พระราชาด้วย
บทสวดในคัมภีร์ฤคเวท ก่อจากนี้ก็จะเป็นการถวายการรคน้ำอภิเษกแด่พระราชาโดย
พราหมณ์ฤควิชญ์ทำพิธีจะยืนอยู่เบื้องพระพักตร์พระราชา หันหน้าไปทางทิศตะวันตก กลุ่ม
พระองค์ผู้ประทับนั่งบนกิ่งด้วยกิ่งไม้ที่เต็มไปด้วยใบมะเคื่อสด และด้วยหูกาคาที่ทำด้วย
ทองคำ และถวายการรคน้ำอภิเษกด้วยบทสวดเช่นเดียวกับพิธีปูนอภิเษก แล้วจึงเป็น
การสวดอัญเชิญเทพเจ้าประจำทิศต่าง ๆ ให้มาร่วมถวายการรคน้ำอภิเษกแด่พระราชา

ในพิธีอภิเษกนียะ การทำพิธีถวายการรคน้ำอภิเษกแด่พระราชานั้น พระราชา
จะประทับยืนต้นพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก และพราหมณ์จะยกพระพาหาทั้งสองของ
พระองค์ขึ้น ก่อจากนี้จะเป็นการถวายการรคน้ำอภิเษกแด่พระราชา โดยพราหมณ์ผู้หนึ่ง
ซึ่งอาจจะ เป็นพราหมณ์อชวรหรือปุโรหิตของพระราชาจะเป็นผู้ถวายการรคน้ำอภิเษก
แด่พระราชาทางด้านหน้าเป็นคนแรก ค้วยน้ำในบาตรไม้โพทะเล ส่วนคนอื่น ๆ จะ
ถวายการรคน้ำอภิเษกแด่พระองค์ทางด้านหลัง ดังนี้คือ พระบรมวงศานุวงศ์ถวายการ
รคน้ำอภิเษกค้วยน้ำในบาตรไม้มะเคื่อ เหล่าราชันย์ผู้เป็นพระสหายถวายการรคน้ำ
อภิเษกค้วยน้ำในบาตรที่ทำด้วยรากกันไทร พวกไวศยะถวายการรคน้ำอภิเษกค้วยน้ำ
ในบาตรไม้โพ ก่อจากนี้พระราชาจะทรงชะโลมน้ำอภิเษกทั่วพระองค์ค้วยเขากวางคำ

ส่วนรายละเอียดของขั้นตอนการถวายการรคน้ำอภิเษกแด่พระราชาใน
พระราชพิธีราชาภิเษกในคติไทยนั้น จะเริ่มกันพิธีโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย สมเด็จพระสังฆราชถวายศีล เมื่อทรงศีลแล้วจะ
เสด็จไปดลัดคณลงพระองค์ เมื่อได้เวลามหาพิธีมังคลฤกษ์ พระมหाराชครูจะเชิญ
เสด็จขึ้นสู่พระมณฑปพระกระยาसनโดยมีขบวนนำเสด็จ เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน

ถึงหน้าพระมณฑปพระกระยาसनานจะทรงจุดเทียนสังเวทเวทากลางหาว แล้วเสด็จขึ้นบนพระมณฑปพระกระยาसनานประทับเหนือกิ่งไม้อุทุมพร ต้นพระพิศณุผู้มั่งคดทิศชาวพระภูษามาลาดถวายเครื่องพระมูรธาภิเษก ทรงวงน้ำในพระศรอบล้อมพระเจ้าหลังจากทรงพระมูรธาภิเษกแล้วจะเป็นการสรรเสริญชารา ก่อจากนั้นก็เป็นการถวายการรดน้ำอภิเษกโดยสมเด็จพระสังฆราชขึ้นถวายน้ำพระพุทธรณ์ด้วยพระศรอบที่พระชนองและพระหัตถ์ แต่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เปลี่ยนจากพระชนองเป็นที่พระอังสา พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ถวายน้ำพระพุทธรณ์ด้วยพระเศวตที่พระหัตถ์ เจ้าพนักงานภูษามาลาดถวายน้ำพระมหาสังข์ เจ้าหน้าที่พระรราชพิธีผู้ใหญ่ถวายน้ำพระพุทธรณ์ในพระศรอบและพระเศวตต่าง ๆ ให้ทรงรับไปสรที่พระอังสาทั้งซ้ายและขวา และพรพราหมณ์ถวายน้ำพระมหาสังข์และน้ำเทพมนตร์ในพระเศวตเบญจศัพย์ ก่อจากนี้จะเป็นพิธีถวายน้ำอภิเษกจากผู้แทนทิศทั้งแปดที่พระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ พิธีถวายสิริราชสมบัติและเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ที่พระที่นั่งภัทรบิฐ

รายละเอียดของขั้นตอนการถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาในคติไทยที่แตกต่างจากคติอินเดียก็คือ พิธีกรรมทางศาสนาพุทธเป็นส่วนสำคัญของพิธีมากกว่าพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ และเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ที่ไม่ปรากฏในพิธีราชาภิเษกในคติอินเดีย นอกจากนี้ส่วนที่แตกต่างกันอีกก็คือ ผู้ถวายการรดน้ำอภิเษก ภาชนะที่ใส่น้ำอภิเษกและพระสรีระส่วนที่ทรงได้รับการถวายการรดน้ำอภิเษก กล่าวคือ ถึงแม้ผู้ถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาในคติไทยนั้นจะเป็นพราหมณ์เช่นเดียวกับในคติอินเดียก็ตาม แต่ในคติไทยได้เปลี่ยนจากพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้ถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาเป็นคนแรกด้วยน้ำในบาตรไม้โพทะเลทางคานหน้าเป็นสมเด็จพระสังฆราช ถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาเป็นคนแรกด้วยน้ำพระพุทธรณ์ด้วยพระศรอบที่พระชนองและพระหัตถ์* (ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เปลี่ยนจากพระชนองเป็นที่พระอังสา) และพราหมณ์เป็นผู้ถวายการรดน้ำอภิเษกแก่พระราชาเป็นคนสุดท้ายด้วยน้ำพระมหาสังข์และน้ำเทพมนตร์ในพระเศวตเบญจศัพย์ นอกจากนี้เหล่าราชันย์ผู้เป็นพระสหายซึ่งเป็นผู้ถวายการรดน้ำอภิเษกด้วยน้ำในบาตรที่ทำด้วยรากคันไทรทางคานหลัง

และเหล่าไวยะซึ่งเป็นผู้ถวายการรคน้ำอภิเษกด้วยน้ำในมาทรไมโพทางด้านหลัง ในคติอินเดีย นั้น ในคติไทยเป็นเจ้าพนักงานภูษามาลาเป็นผู้ถวายการรคน้ำอภิเษกด้วยน้ำพระมหาสังข์ และเจ้าหน้าที่พระราชพิธีผู้ใหญ่เป็นผู้ถวายการรคน้ำอภิเษกด้วยน้ำพระพุทธรูปในพระครอบและพระเศวตต่าง ๆ ในทรงรับไปส่งที่พระอังสาทั้งชายและขวา ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์นั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นผู้ถวายการรคน้ำอภิเษกเหมือนกันทั้งในคติอินเดียและคติไทยก็ตาม แต่ก็ยังคงแตกต่างกันตรงที่ว่า ในคติอินเดียพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้ถวายการรคน้ำอภิเษกด้วยน้ำในมาทรไมมะเดื่อทางด้านหลัง ส่วนในคติไทยพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้ถวายการรคน้ำอภิเษกด้วยน้ำพระพุทธรูปด้วยพระเศวตที่พระหัตถ์

ถึงแม้ว่ารายละเอียดของขั้นตอนการทำพิธีถวายการรคน้ำอภิเษกแก่พระราชานในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียและคติไทยจะแตกต่างกันก็ตาม แต่ในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติไทยนั้นก็ยังคงมีพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์และคติความคิดทางศาสนาพราหมณ์แทรกอยู่ด้วย เช่น การที่พระมหाराชครูเชิญเสด็จสู่พระมณฑปพระกระยาसन การจุดเทียนสังเวทเวทากลางหาว การที่พราหมณ์เป็นผู้ถวายการรคน้ำอภิเษกที่พระมณฑปพระกระยาसनและเป็นผู้ถวายน้ำอภิเษกที่พระที่นั่งอัฐทิศ ส่วนที่พระที่นั่งภัทรบิฐนั้น พราหมณ์ได้ตกแต่งไว้เสมอเป็นที่ประทับของพระเป็นเจ้าคือโรยแป้งสีเป็นลวดลาย แล้วลาดด้วยหญ้าคาซึ่งพราหมณ์เรียกว่าขลัง เป็นนิมิตหมายของอมฤตธรรมคือความไม่ตาย แล้วปูแผ่นทองที่เขียนรูปราชสีห์ด้วยชาดหรรค์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับนั่งแล้ว พระมหाराชครูพราหมณ์เข้าถวายบังคมแล้วถวายพระเวทที่เรียกว่าเปิดประตูไกรลาส อัญเชิญพระอิศวรมาสถิตในพระองค์ กระทำให้พระองค์ทรงอยู่ในฐานะเทวราชหรือองค์ไศเลนทร์ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป นอกจากนี้พราหมณ์เป็นผู้ถวายพระสุพรรณบัฏจารึกพระปรมาภิไธย เป็นผู้กราบบังคมทูลถวายสิริราชสมบัติ และขนานพระปรมาภิไธยตามพระสุพรรณบัฏ เป็นผู้ถวายเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์และพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร เป็นผู้รายงานอนุชฎกิวมนตร์และวิษณุมนตร์ถวายพระพรชัย และเป็นผู้รับพระบรมราชโองการเป็นคนแรก ซึ่งตามคติของศาสนาพราหมณ์ถือว่า พราหมณ์เป็นผู้ที่ติดต่อกับพระเป็นเจ้าได้ และพระบรมราชโองการนั้นเป็นโองการศักดิ์สิทธิ์ของพระเป็นเจ้าที่มนุษย์ต้อง

เชื้อทั้งนี้จะปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

✓ จะเห็นได้ว่า พระราชมณเฑียรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในพิธีราชาภิเษกของไทยมาก
ถึงแม้ว่าพิธีราชาภิเษกของไทยจะมีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธที่เพิ่มเติมเข้ามามากกว่า
พิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ก็ตาม กล่าวคือ พระราชมณเฑียรเป็นผู้ทำพิธีทางศาสนาพราหมณ์
ซึ่งยังคงเป็นส่วนหนึ่งของพิธีราชาภิเษก เพราะไทยยังคงมีคติความเชื่อในเรื่องลัทธิ
เทวราชที่ถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ ดังนั้นพระราชมณเฑียรต้องเป็นผู้กระทำพิธีบาง
พิธีถวายแด่พระมหากษัตริย์เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระเจ้าของพราหมณ์และ
พราหมณ์เท่านั้นที่เป็นผู้ติดต่อกับพระเป็นเจ้าได้ เช่น พิธีสงฆ์พระมหาราชภิเษก พระราชมณเฑียร
เป็นผู้ขึ้นถวายน้ำพระมหาสังข์และน้ำเทพมนตร์ เป็นการอภิเษกให้พระราชาทรงเป็น
เทวราช พิธีถวายน้ำอภิเษกที่พระที่นั่งอัฐทิศซึ่งเป็นการหลั่งน้ำถวายแวนแคว้นดินแดน
ทั้ง 8 ทิศ ซึ่งพระราชมณเฑียรเป็นผู้กระทำมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งถึงรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงเปลี่ยนแปลงโดยเพิ่มให้มีราชบัณฑิตเป็นผู้แทนถวายน้ำอภิเษก
คู่กับพระราชมณเฑียรและสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เปลี่ยน
เป็นสมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้แทนถวายน้ำอภิเษกคู่กับพระราชมณเฑียร ซึ่งจะเห็นได้ว่าถึงแม้จะมีการ
เปลี่ยนแปลงแต่ก็ยังคงต้องมีพระราชมณเฑียรเป็นผู้ทำพิธีอยู่ด้วย นอกจากนี้แล้วก่อนพิธีถวาย
เครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ พระราชมณเฑียรจะเป็นผู้ถวายเวทสรรเสริญไกรลาสอัญเชิญพระอิศวร
มาสถิตในพระองค์ และเป็นผู้รับพระปฐมบรมราชโองการเป็นคนแรก ด้วยคติความ
เชื่อที่ว่าพระราชมณเฑียรเป็นผู้ติดต่อกับพระเป็นเจ้าได้

ง. การเปรียบเทียบและวิเคราะห์ส่วนที่คล้ายคลึงกันและส่วนที่แตกต่างกันในชั้นพิธี
เบ็องปลาย

พิธีเบ็องปลายในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียและคติไทยนี้ ไม่มีส่วน
ที่คล้ายคลึงกัน มีแต่ส่วนที่แตกต่างกันในแต่ละพิธีดังนี้

พิธีเบ็องปลายในพิธีปุณรภิเษกประกอบด้วย พิธีเสวยน้ำจันทน์ พิธีเสด็จจาก
ที่ตั้งบนกิ่งไม้มะเคื่อ พิธีเสด็จประทับทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และพิธีสวดอ้อนวอน
ขอการบังเกิดขึ้นของฝูงโค ฝูงม้า และฝูงคน

พิธีเบื้องปลายในพิธีโขนทรมหาภิเษกประกอบด้วย พิธีพระราชทานทักษิณา แก่พราหมณ์ผู้ถวายการรดน้ำอภิเษก และพิธีเสวยน้ำจันท

พิธีเบื้องปลายในพิธีอภิเษกนิยยะประกอบด้วย การก้าววิญญกรรม การเทน้ำ อภิเษกที่เหลือไว้ในบาตรของพราหมณ์ การเสด็จไปโดยราชรถ การเข่นสรวงเครื่อง พลีกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับรถที่ไม่ได้เทียมม้า การสวมฉลองพระบาทที่ทำด้วยหนังสุกรป่า การเสด็จลงจากราชรถ การวางลูกเต่าจำนวน 5 ลูกลงในพระหัตถ์ของพระราชอาชู ประทับบนตั่งไม้สี่เสียด การตรัสทักทายพราหมณ์ การชานพระนามอันเป็นสิริมงคล ของพระราชอา การส่งสมยะต่อ ๆ กัน และการบูชาบวงสรวงเครื่องพลีกรรมอีก

ส่วนพิธีเบื้องปลายในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติไทยประกอบด้วย พิธี เสด็จออกมหาสมาคม พิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมราชาธิ (ซึ่งกระทำเป็นครั้งแรกใน รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เดิมพิธีนี้เป็นพิธีถวายสิบสองนาง กำนัล) พิธีประกาศพระองค์เป็นพุทธจักรศาสนาสุปฏิมก (ซึ่งกระทำเป็นครั้งแรกใน พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) พิธีถวายบังคมพระบรมศพ พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ อัครมเหสีในรัชกาลก่อน ๆ และพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร พระราชพิธีราชา-ภิเษกในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้รวมพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเป็นพิธีหนึ่งในพระราชพิธี ราชาภิเษกด้วย

นอกจากพิธีเบื้องปลายดังกล่าวแล้วนี้ ในพระราชพิธีราชาภิเษกในคติไทย ยังมีพิธีเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารคและชลมารค เพื่อให้อาณาประชาราษฎร์ได้มีโอกาสเฝ้าชมพระบารมีอีกด้วย

ส่วนที่คล้ายคลึงกันอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดแล้ว ก็คือความคล้ายคลึงกันในเรื่องบุคคลผู้ที่จะได้รับการทำพิธีราชาภิเษก กล่าวคือ พิธีราชาภิเษกในคติอินเดียนั้น ผู้ที่จะได้รับการทำพิธีราชาภิเษกเป็นผู้ที่อยู่ในวรรณกษัตริย์ อินเดียโบราณมีการแบ่งชนชั้นเป็น 4 วรรณะ คือ วรรณพราหมณ์ วรรณกษัตริย์ วรรณ แพศย์ และวรรณศูทร แต่ละวรรณะก็มีหน้าที่แตกต่างกัน วรรณกษัตริย์คือกลุ่มบุคคลผู้มี หน้าที่ป้องกันภัยอันตรายให้แก่ประชาชน ป้องกันการบุกรุกจากภายนอก ต้องเชี่ยวชาญ ในการรบ เก่งกล้าและองอาจ ส่วนพิธีราชาภิเษกในคตินั้น บุคคลผู้ที่จะได้รับ

เป็นกษัตริย์และได้รับการทำพิธีราชาภิเษกนั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผู้ที่อยู่ใน
ตระกูลกษัตริย์และเป็นผู้สืบราชสมบัติต่อจากพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อนอย่างถูกต้อง
ตามกฎหมายเทียรวบาล พระองค์จะทรงได้รับการทำพิธีขึ้นเป็นกษัตริย์ด้วยพิธีราชาภิเษก
และอีกประการหนึ่งคือ ผู้ที่อยู่ในตระกูลนักรบเป็นผู้มีชัยเหนือข้าศึกศัตรูทั้งหลาย
พระองค์จะทรงได้รับการทำพิธีขึ้นเป็นกษัตริย์ด้วยพิธีปราบดาภิเษก จะเห็นได้ว่า
ในพิธีราชาภิเษกของไทยนั้น ถึงแม้พระมหากษัตริย์บางพระองค์จะมีไต่อยู่ในตระกูล
กษัตริย์ก็ตาม แต่ก็ต้องเป็นผู้มีความสามารถในการรบและสามารถชนะข้าศึกศัตรู
ทั้งหลายได้ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับคติอินเดีย

ส่วนที่แตกต่างกันอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากที่ได้อธิบายมาทั้งหมดแล้วก็คือ
ความแตกต่างกันในจุดประสงค์ของพิธี พิธีราชาภิเษกในคติอินเดียทั้ง 3 พิธีนั้นจุด
ประสงค์ของพิธีมีดังนี้คือ พิธีปุณรภิเษกมีจุดประสงค์เพื่อที่จะส่งเสริมพระราชอำนาจ
ของพระราชาให้แรงกล้าขึ้น¹ พิธีโอรุทรมหาภิเษกมีจุดประสงค์เพื่อชัยชนะเหนือ
ชัยชนะทั้งมวล เพื่อครอบครองโลกทั้งผอง เพื่อบรรลุความมีอิริยมงคลอันสูงสุด และ
สถานะอันสูงส่งเป็นจอมราชาทั้งมวล เพื่อความเป็นพระสัมมราช ความเป็นพระโกษะ
ความเป็นพระสวราช ความเป็นพระวิราช ความเป็นพระปรเมษฐ์ ความเป็นพระราชา
ความเป็นมหาราชา ความเป็นอชิบติ เพื่อครอบงำสรรพสิ่งรอบค้ำ เพื่อครอบครอง
โลกทั้งผอง เพื่อความสดชื่นแข็งแรงเต็มที่ และเพื่อความเป็นเอกราชของดินแดนที่
ตั้งคั่นจากสุกเขตแดนค้ำหนึ่งไปจนถึงฝั่งตรงข้ามอีกค้ำหนึ่งของดินแดนที่ล้อมรอบด้วย
มหาสมุทร² พิธีราชสูยะมีจุดประสงค์เพื่อที่จะเป็นพระราชาผู้ยิ่งใหญ่มีอำนาจเหนือ
ราชาทั้งหลายทั้งปวง³ สรุปแล้วพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียมีจุดประสงค์เพื่อพระราชา

¹ F.W. Thomas, "Abhiseka," Encyclopedia of Religion and Ethics, 2 (1908) : 22.

² The Aitareya Brahmana, Edited by Acarya Satyavrata Samasrami, pp. 250-251.

³ F.W. Thomas, "Abhiseka...", p. 23.

อำนาจที่ยิ่งใหญ่และสถานะอันสูงส่งเหนือราชาทั้งหลายทั้งปวง และเป็นพิธีที่กระทำขึ้น
หลังจากที่พระราชเสด็จขึ้นเสวยราชย์เป็นกษัตริย์แล้วไม่ได้เป็นพิธีที่ต้องกระทำทันที
เมื่อเสด็จขึ้นเสวยราชย์ ส่วนพิธีราชาภิเษกในคติไทยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิม
พระเกียรติยศอย่างเป็นทางการว่า องค์พระประมุขพระองค์ใหม่ทรงได้รับการสถาปนา
เป็นพระราชอาชิตีหรือพระเจ้าแผ่นดินของประเทศแล้วโดยสมบูรณ์ และเป็นพิธีที่ต้อง
กระทำโดยเร็วหลังจากที่พระมหากษัตริย์ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว¹

จากส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันทั้งที่ได้กล่าวมาทั้งหมดแล้วนี้ จะเห็น
ได้ว่าพิธีราชาภิเษกในคติไทยมีส่วนที่แตกต่างจากพิธีราชาภิเษกในคติอินเดียมากกว่า
ส่วนที่คล้ายคลึงกัน ส่วนที่แตกต่างกันนี้เนื่องมาจากความแตกต่างกันในค่านิยมธรรม
ชนบธรรมเนียม ประเพณี คติความคึก และความเชื่อของชนชาติทั้งสอง

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดาร
กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2, หน้า 11-12.